

Devrimci Yol Hareketinde Popülist Eğilim ve Kırılmaları

İlkay Kara

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

• • •

Özet

Popülizm, bir siyasal söylemin “kitleleri kandırması” tehlikesine işaret eden ve “muğlaklık”, “geçicilik” gibi arazlarla malul bir kavram olarak tartışılmaktadır. Ancak kavramın sahip olduğu pejoratif anlam yükünden kurtarılarak yeniden tanımlanması popüler demokratik bir siyasetin olanaklılığına işaret etmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu çalışma anılan olanağı dikkate alarak kavramın yeniden içeriklendirilmesine yönelik literatürden beslenerek Türkiye’de sosyalist hareketin önemli sektörlerinden biri olan Devrimci Yol çevresinin siyasal söyleminde popülizmin etkilerini anlamaya çalışmaktadır. Devrimci Yol çevresinin attığı örgütsel, politik ve pratik adımların popüler demokratik bir siyasete meylettiği, ancak reel sosyalist anlayışının etkisinin ve içinde bulunduğu siyasal kültürün bir sonucu olarak bu meylin kesintiye uğradığı iddia edilmektedir.

Anahtar sözcükler: Popülizm, Sosyalizm, Devrimci Yol, Türkiye Sosyalist Hareketi

Populist Tendency in Revolutionary Path Movement and Its Divergence

Abstract

In literature, populism has been discussed as a concept of a political discourse which points to the danger of “deceiving masses” and is associated with symptoms like, “ambiguity”, “transiency”. However, it is important to set the concept free from its pejorative meaning and redefine it as it points to the possibility of a popular democratic policy. Taking this possibility into account and with regard to the literature which intends to redefine the concept, the present study tries to develop an understanding on the effects of populism in the political discourse of the Revolutionary Path (Devrimci Yol), an important socialist movement in Turkey. The paper argues that the organizational, political and practical steps of Revolutionary Path inclined to a popular democratic policy; however, this inclination is interrupted as a result of its actual socialist understanding and political culture.

Keywords: Populism, Socialism, Devrimci Yol, Socialist Movement in Turkey

Devrimci Yol Hareketinde Popülist Eğilim ve Kırılmaları

Bu çalışmada 1970'lerin ikinci yarısı ile 12 Eylül 1980 askeri darbesi arasındaki zaman diliminde Türkiye sosyalist hareketinin söyleminde popülist eğilimler konu edilecektir. Belirtilen zaman aralığı Türkiye'de sosyalist hareketin göreli olarak etkili bir seferber edebilme yeteneği kazandığı ve harekete geçirmek istediği toplumsal tabanla ilişki kurmayı/geliştirmeyi kısmen başardığı bir dönemdir. Ancak yine aynı dönem sosyalist hareket içindeki fraksiyoner eğilimin yoğunlaştığı, hatta kimi zaman ayrışmanın çatışmaya dönüştüğü bir süreci kapsar. Elbette ayrışmanın çokluğu sosyalist hareketin bütününe ilişkin kimi iddialarda bulunmanın önünde engel değildir, fakat çalışmanın sınırları gereği izlenecek metinler daraltılacak ve Devrimci Yol evresinin dolaşıma soktuğu söz esas alınarak tartışma Devrimci Yol dergisinin 1. sayısında yer alan *Kitle Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar* ve Devrimci Gençlik dergisinin 12. sayısında yer alan *Sağlarımızda Hatalı Eğilimleri Düzeltelim* başlıklı iki yazı aracılığıyla yürütülecektir.

Popülizm tartışması için Devrimci Yol evresinin seçilmiş olmasının belli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında 1975–80 yılları arasında yüz elli bini bulan yayın dağıtımı, yürüttükleri etkili kampanyalar, aktive edebildikleri çevrelerin çokluğuyla, en yüksek kiteselleşme çizgisini bu çevrenin yakalamış olmasıdır. Söz konusu kiteselleşme ölçütü ele alınan çevrenin tartışma açısından temsil etme gücü taşıması anlamına gelmektedir. Ancak, Türkiye sosyalist hareketi mecrasında popülist eğilimin peşine düştüğümüzde Devrimci Yol'un kıyısına yanaşmamızın nedenleri temsil yeteneği ile sınırlı değildir.

İlk olarak hareketin kendini tanımlama biçimi bize bu rotayı işaret eder. Kendini “halk hareketi” olarak tanımlayan Devrimci Yol, 1975 yılında çıkarılan *Devrimci Gençlik* (DG) dergisi ile adını duyurmuştur. *Devrimci Gençlik* dergisi, çağrışım gücü yüksek olan adı itibarıyla bahsedilen kitleselleşebilme becerisine katkıda bulunmuştur. Çevrenin, 12 Mart sonrasında kısmi bir geçmiş değerlendirmesi ile yola çıkmış olmasına rağmen, sosyalist hareketin neredeyse bütün sekteleri için önem taşıyan Dev-Genç'e¹ atıf yapılması, Dev-Genç'in geride bıraktığı sempati mirasını devşirebilmesine de katkı sağlamıştır. Devrimci Yol, Mahir Çayan'ın teorik çerçevesini çizdiği THKP-C'nin² politik öncüllerini gözden geçirme çabasına girişmiştir. Oğuzhan Müftüoğlu; 1974 sonrasında, 12 Mart yenilgisinin bir sonucu olarak geçmiş tartışmalar-

1 Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun (FKF) 9-10 Ekim 1969 tarihinde yapılan 4. Kongresinde FKF'nin adı Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) olarak değiştirilmiştir. Yalnızca büyük şehirlerde değil, Anadolu üniversitelerinde de var olan cüsseli bir örgüt olan Dev-Genç, Türkiye sosyalist hareketinin üç özgün çizgisini oluşturan, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO), Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) ve Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO)'nun mayalandığı yatak olmuştur. Bu nedenlerle Türkiye sosyalist hareketi açısından önemli bir deneyim olarak durmaktadır.

2 Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu Cephesi: Mahir Çayan ve arkadaşları tarafından 1970 başlarında kurulmuştur. Örgütün kendisine aldığı hedef, halk ile oligarşi arasında kurulu olan suni dengeyi (halkın memnuniyetsizliği ile oligarşik diktatörlük arasında var olan suni denge) kırarak Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisinin uygulanmasıdır, bir öncü savaşı sürdürmenin önemini vurgulayan Çayan, görüşlerini 1972 yılında devlet tarafından aranırken illegalite koşullarında yazdığı Kesintisiz Devrim II-III adlı kitabında açıklamıştır.

rının önemli bir yer işgal ettiğini, 12 Mart öncesindeki devrimci mücadele ve devrimci hareketlerin teorik kavramlarının, özellikle Mahir Çayan tarafından ortaya atılan THKP-C hareketine ait tezlerin (Birleşik Devrimci Savaş, Politikleşmiş Askeri Savaş, Öncü Savaşı, Evrim-Devrim Aşamaları, Suni Denge, Silahlı Propaganda gibi konular), en çok tartışılan konuları oluşturduğunu belirtmektedir (1988: 2250). Bu gözden geçirme çabasının sistematik bir eleştiri çerçevesine ulaşarak nihayetlendiğini söylemek zordur. Devrimci Yol, bir yandan Mahir Çayan'ın bıraktığı devrimci mirasa sahip çıkma çabası diğer yandan 12 Mart yenilgisi ile hesaplaşma uğraşının yarattığı gerilim içinde devrimci sosyalist kulvara hızlı bir giriş yapmıştır. Melih Pekdemir, yola çıkarken Devrimci Yol'un kendine biçtiği görevi şöyle özetlemektedir:

Devrimciler bir yandan temel siyasi görev olan ('ideolojik ve siyasi birliğin sübjektif şartlarını oluşturmak anlamında') partiyi yaratma doğrultusunda sistemli ve örgütlü bir çaba sürdürmeli; diğer yandan yükselen kitle eylemleri içinde 'emekçilerin demokratik mücadelesindeki birliği' sağlamak için gayret etmeli ve ideolojik mücadeleye önem vermeliler (2007:746).

Çevrenin Dev-Genç'ten aldığı tek miras elbette adının yarattığı sempati/etki değildir. Aynı zamanda Dev-Genç'in sahip olduğu federatif ve görece gevşek örgütsel form da devralınarak sürdürülmüştür. Murat Belge'nin de belirttiği gibi bu form Devrimci Yol'a sözünü ettiğimiz gerilim içinde hareket serbestliğini kazandırmıştır (1998: 178). Devrimci Yol'un federatif yapısı giderek taban örgütlenmesinin gücünü artırmış ve yerel inisiyatifleri güçlendirmiştir. Yerel inisiyatiflerin güçlenmesi ise örgütlenme yapılan bölgelerde yaşayan "halkın" günlük sorunlarının hareketin gündemine taşınması sonucunu doğurmuştur. Bu sonuç popülizm bağlamında da önem taşımaktadır.

Devrimci Yol çevresinin Direniş Komiteleri örgütlenmesi popülizm tartışması açısından önemli bir deneyim olarak vurgulanmalıdır. Faşizme Karşı Direniş Komiteleri çalışması 1975 yılından sonra anti-faşist örgütlenme aracı olarak, "en geniş halk kesimleri içinde doğup gelişen faşizme karşı direnme eğilimlerinin örgütlenmesi, bu eğilimlerin devrimci bir direniş mücadelesine dönüştürülmesi, gereğinin

bir ifadesi olarak önerilmiştir.” İlk kez Ankara’nın Şentepe gecekondu mahallesinde denenen Direniş Komitesi modeli “anti-faşist mücadele ve halkın kendi kendisini yönetmesi, yani öz-savunma ve özyönetim organları ihtiyacını bir arada ele alan” bir önermedir (Devrim Yay. 2006: 74). Direniş Komitesi örgütlenmesinin popüler demokratik bir siyasal örgütlenme açısından taşıdığı önemin nedeni, çalışmaların anti-faşist mücadele ile sınırlı tutulmamasıdır: Direniş Komiteleri’nin “bölge ya da birimdeki emekçi halk yığınlarının her türden sorunlarının devrimci bir anlayışla çözümü için ekonomik, sosyal-kültürel çalışmalar” örgütlemesi gerektiği belirlenmesi ve bu yöndeki örgütlenme çabaları “yerel sorunların” komiteler aracılığıyla gündeme getirilmesini sağlamıştır.

Bu bahiste son olarak Fatsa deneyimi zikredilmelidir. Ordu’nun Fatsa ilçesinde 1979 yazında CHP’li belediye başkanının ölmesi üzerine yenilenen seçimlerde Devrimci Yol’cu aday Fikri Sönmez, 3096 oy alarak belediye başkanı olmuştur. Belediyenin, “ilçe ve mahallelerine dönük program ve icraatları tartışmak” (2006: 87) üzere oluşturulan halk komiteleri ile bir özyönetim modeli geliştirilmeye çalışılmıştır. Fatsa deneyimi Türkiye sosyalist hareketi için “asgari siyasal program”ın uygulanabilirliğini görmek açısından önem taşımaktadır. Diğer yandan, popüler demokratik bir siyasal tecrübe olarak değerlendirilmeye açık bir süreçtir. “Halk komiteleri” aracılığıyla yaratılmaya çalışılan örgütsel modelin popülizm ve katılım ilişkisi bağlamında taşıdığı önemin yanında, uygulamaya konan *Fatsa’da Çamura Son* gibi kampanyaların içeriği ile halkın günlük sorunlarının politize edilmesi bu deneyimi popülizm tartışmasına önemli kılmaktadır.

Devrimci Yol’da Popülist Uğrak: “Halkın İktidarı Kendi Güçlü Kollarıyla Kurulacaktır”

Devrimci Yol, fraksiyonlar arası tartışmalarda adı popülizmle en çok anılan çevrelerden biri olmuştur. “Devrimci Yol’a yöneltilen popülizm eleştirisinin odağında ‘sınıf perspektifinin reddi’, ‘emek/sermaye çelişkisinin inkarı’, ‘kitle kuyrukçuluğu’, ve ‘küçük burjuva radikalizmi’ yer alır” (Erdoğan, 2007: 264). Bu eleştiriler kavramın tartışıldığı

literatürde sık karşılaşılan yaklaşımların birer yansıması olarak değerlendirilebilir. Paul Taggart, 1967 yılında, London School of Economics'te düzenlenen konferansın ardından yayınlanan derlemede kavram üzerine yapılan tartışmaları özetleyerek literatürde kavramın nasıl tartışıldığını belirlemeye çalışmaktadır. Bunlardan ilki Peter Worsley'in ABD, Rusya, Afrika, Asya ve Latin Amerika'da popülizmi incelediği çalışmadır. Worsley, popülizmin "basitçe, belirli bir kapsamlı, ideolojik sistem ya da örgütlenme biçimi olarak değil, bir vurgu olarak, genel siyasal kültürün bir boyutu olarak ele alınmasının daha doğru olduğu sonucuna vararak "Üçüncü Dünya" popülizminin dört temel niteliğini belirler: Bunlardan ilki popülizmin toplumlari özünde homojen birimler olarak resmetmesi ve toplumların içinde sadece keskin olmayan bölünmeler olduğunu kabul etmesidir ve bu siyasetin sınıfsız, yerli toplumun da "doğal" olduğu ve bir cemaat teşkil ettiği anlamına gelir (akt, Taggart, 2004: 20). İkincisi gerçek çelişkinin toplum ya da milletle dış dünya özellikle de sömürgeci güçler arasında olduğuna ilişkin kabul; üçüncüsü cemaatin, toplum, cemaat ve millet fikirlerinin tek bir baskın partide ifadesini bulması ve son olarak dördüncüsü ise partinin kurtuluşun öznesi ve bir ekonomik kalkınma gücü haline gelmesidir (akt, Taggart, 2004: 20). Issiah Berlin de popülizmin farklı örneklerine bakarak altı nitelik üzerinde anlaşmaya varılacağını söylerken Worsley'in cemaat inancı vurgusunu paylaşır. Berlin'e göre, popülizmin birinci niteliği bütünlüklü ve ahenkli bir toplum fikrine hayat veren *Gemeinschaft*'a inançtır (akt, Taggart, 2004: 21). Diğer nitelikleri ise, devletten önce topluma inandığı için siyasal kurumlarla ilgilenmemesi anlamında apolitik olması, halkı bir manevi çöküş yaşamadan önce ait olduğu doğal ve kendiliğinden bir duruma geri döndürmek istemesi, çağdaş dünyaya eski değerleri geri getirmeye çalışması anlamında yüzünün geçmişe dönük olması, farklı halk türlerine hitap ettiği halde her zaman çoğunluk adına konuşması ve son olarak popülizmin bir modernleşme süreci yaşayan ya da yaşamak üzere olan toplumlarda ortaya çıkmasıdır (akt, Taggart, 2004: 21-22).

Taggart, Berlin'in popülizmin kurumlarla ilişkisinin zayıflığı nedeniyle apolitik oluşuna ilişkin belirlemesini daha güçlü vurgulamaktadır (2004: 125-127). Taggart'a göre popülizm en genel anlamda

liberalizme karşı gelişen bir tepkidir: Liberalizmin bireyler etrafında yapılanan dünya görüşü karşısında, halkı organik bir bütün olarak yücelterek toplulukları temel alır; liberalizmin birey merkezli haklar söylemine itiraz eder çünkü bu haklar tanımı gereği zor durumdaki azınlıkların işine yarar oysa popülizm aslında çoğunluğun zorda olduğunu düşünür ve bu adaletsizliğin kaynağında devletin azınlıkların hak taleplerine fazla önem vermesinde görür ve liberal ekonomik düzenleme biçimi karşısında, devletin ekonomiye müdahalesinden rahatsız olmadığı gibi otoriter ve dolayısıyla potansiyel olarak müdahaleci rejimlere eğilim gösterir (2004: 148). Liberalizmin karşısındaki bu konumu içinden popülizm kendini temsili siyasete tepki olarak kurmayı amaçlar ve bu amaçla bağlantılı olarak kurumlarla ilişkileri gerilimlidir (2004: 148). Taggart'a göre popülizm, köklerinde siyasete ve özellikle de temsili siyasete yönelik temel bir kararsızlık taşır, siyaset kirliliği ve yozlaştırıcıdır siyasete katılmak ise ancak aşırı durumlarda söz konusudur; sürekli bir siyasal katılımdan kaçmaya çalışır yani gönülsüz bir biçimde siyasaldır ya da yazarın ifadesiyle "yüreği boştur" ve "bir kilit değerler kümesine bağlılıktan yoksundur (2004: 4-5)." Popülizmin koşullara uyarlanabilmesinin nedeni tam da onun yüreğinin boşluğudur ancak bu aynı zamanda neden "başka ideolojilere yamandığını da açıklar (2004: 5)." Yazara göre popülizmin doğal konumu kendi yüreğindeki boşluğu dolduran fikirlere iliştirilen bir sıfat olmaktır (2004: 5). Popülizmin kilit değerlerden yoksun oluşu onun kişilik siyasetine meyilli olduğu anlamına gelir ve bu meyil de popülistlerin kurumlarla arasındaki gerilimli ilişkinin çözümünde liderlerin rolünü vurgulamaları sonucunu doğurur (2004). Liderliğin getirdiği biçimsel basitlik, popülistlerin siyasal ve kurumsal basitlik ve doğrudanlık eğilimiyle iyi örtüşse de bu durum hareketi uzun vadeli bir süreklilik kazanmaktan alıkoyar ancak karizmatik liderliğe dayanmadığı durumlarda da süreklilik kazanmakta zorlanır çünkü doğasında siyasetin kurumsallaşmasına karşıdır (2004: 129). Popülistlerin kurumlar karşısındaki kararsızlığı, popülizmin ancak nadiren gelişkin bir harekete ya da güce dönüşebildiğini açıklar ancak yazara göre bu kararsızlık bir tarz ya da retorik araç olarak popülizmin neden bu kadar yaygın olduğunu da kavramamızı sağlar; buna göre popülizm

siyasal kurumlar karşısındaki geçici ya da anlık bir hayal kırıklığını ifade etmek için uygun bir araçtır ve bu tür hayal kırıklıklarını ifade etmek isteyenlere güçlü bir dayanak noktası sağlar (2004: 135). Popülizm kendisini temsili siyasete tepki olarak kurmayı amaçlar ve bu iş için kullandığı malzeme “halk”tır ve bu kavramın temsili siyasetin retoriğiyle kısmen örtüşmesi de popülizmin işine gelir (2004: 149).

Ancak bu çalışma sosyalist jargondaki “kitle kuyrukçuluğu” yakıştırmasıyla popülizm kavramı arasındaki mesafeyi açan ve kavramın sınırları ve içeriğini sorgulayarak yeniden kurmaya çabalayan yazından beslenmeye çalışacaktır. Bu nedenle, popüler demokratik bir siyasetin olanaklılığı çerçevesinde popülizmi yeniden ele alan Ernesto Laclau’ya sıkça başvurulacaktır. Bu başvurunun bize sağladığı ilk olanak “kitleleri kandırmak” tehlikesine işaret eden güdüleme boyutu karşısındaki etik kınama çerçevesinden uzaklaşmak, böylece kavramı pejoratif anlam yükünden kurtarmaktır. Laclau, popülizm yazınında kavrama yüklenen pejoratif anlam yükünü, ideoloji-retorik ve ideoloji hareket arasındaki verimsiz ayrım aracılığıyla tartışmaktadır. Yazara göre, var olan tanımlamalar retoriğin süslü bir dil olarak anlaşılması ve ideoloji ile ilişkisini mesafelendirmenin bir sonucu olarak popülizmi bir siyasal mantık olarak ele almak yerine, saf retorik araçları değerlendirip bertaraf etme sonucunu doğurmaktadır (2007: 24-26). Oysa retorik, kendine yeterli kavramsal bir yapı karşısında gölge fenomen değildir, “hiçbir kavramsal yapı, kendi iç tutarlılığını retorik araçlara başvurmaksızın sağlayamaz” (2007: 85) çünkü retorik ideolojinin asalağı değil “esasında ideolojik dünyanın anatomisidir” (2007: 26). Laclau, Wittgenstein’in dil oyunlarının hem dilsel alış-verişleri hem de bunların ilişik oldukları eylemleri kapsadığını ve söz edimleri kuramının da, toplumsal kurumsallaşmış yaşamı kuran söylemsel diziler araştırmasını yeni bir tabana oturttuğunu hatırlatarak, söylemleri hem dilsel hem de dilsel olmayan öğeleri eklemleyen yapılaşmış bütünlükler olarak tanımlamaktadır. Buradan hareketle artık önemli olanın toplumsal bir gücün veya hareketin genelde politik performansını ortaya koymasına aracılık eden söylemsel dizileri belirlemesi olduğunu vurgulamaktadır (2007: 27). Kavram, “kitlelerin karalanması” ile bağlantılı biçimde, marjinalite, geçicilik, saf retorik olma, muğ-

laklık, güdülenmişlik vb. gibi suçlamalarla karşımıza çıkmaktadır (Laclau, 2007: 30-31). Ancak burada popülizm aracılığıyla izini sürdüğümüz, bir siyasal fikirler bütünü ya da program değil, “halk” a ve “halka ait olan” a ilişkin tahayyülün belirli ideolojik-politik formasyonlara eklenmesiyle beliren “politik mantık” tır (Laclau, 2007: 136). Toplumsal taleplerden ileri gelen ve her toplumsal değişim sürecine içkin olan politik mantık, toplumsal talepleri biraraya toplayacak bir politik öznenin kuruluşunu gerektirir, bu kuruluş içsel sınırların inşasını ve kurumlaşmış bir ‘öteki’ nin belirlenmesini kapsar (Laclau, 2007: 136). Popüler yazım yüzeyleri olarak ideolojiler kolektif bir özne olarak “halk” göstereninin anlamlandırılmasına ve içeriklenmesine aracılık ederler. “Popülist hareketler ve siyasal programlar, düzeni zorlayıcı ve elit idare karşıtı olabilecekleri gibi, benzer ve hatta aynı ilkelere referans vererek, ‘halk adına’, düzeni koruyucu/kollayıcı ve dolayısıyla muhafazakâr olabilirler” (Bora, Canefe, 2002: 636).

Bu nedenle öncelikle “halk” ın nasıl kurulduğuna ve ona eşlik eden sıfatlar aracılığıyla da nasıl nitelendiğine bakarak başlamak uygun olacaktır. Ancak bu başlangıç noktasında ihtiyacımız olan ikinci şey kolektif öznenin kuruluşunun da sınırlarına işaret eden “öteki” nin görünür kılınmasıdır. Böylelikle, popülizmin önkoşullarından biri olan, “halkı iktidardan ayıran içsel antagonistik sınırın oluşumu” nun (Laclau, 2007: 92) da nasıl gerçekleştiğini anlamaya çalışmak mümkündür. Çünkü popülist bir söylemin ortaya çıkışından söz edebilmek için halk/iktidar bloku arasında bir antagonizmanın işaretlenmesi gerekir (Laclau, 1998: 181). Devrimci Yol söylemindeki antagonizma halk/oligarşik diktatörlük arasında kurulmaktadır. Oligarşik diktatörlük bir sınıflar ittifakı olarak verili iktidara işaret eder. Ancak söylemdeki düşman oligarşi ile sınırlı değildir. Dönemin anti-faşist mücadele ortamının doğal bir sonucu olarak “faşistler” çok güçlü bir düşman kamp olarak karşımıza çıkar. Oligarşi ile sokaktaki faşist terör ise birbirinden bağımsız değildir ve faşist terör, kitlelerin devrimci ayaklanmasını bastırmak, sindirmek için oligarşinin beslediği bir karşı saldırıdır. Benjamin Arditi de halkın popülist varkılınmasında siyasal karşıtlıkların ayırt edici özelliği olan “biz” ile “onlar” arasında ayırım yapma zorunluluğunun altını çizer (2010: 88). Ona

göre de “[v]arkılma söz konusu olduğunda, bir kimlik yapılandırma ve halkı –elitler, oligarşi, hükümet gibi adı konmuş hasımların karşısına yerleştiren uyumsuzluğu ayrıntılarıyla belirleme yönünde çaba harcamak durumundadır (2010: 88).” Arditi, bu noktada popülist “biz”in muğlaklığına dikkat çeker: Bu muğlaklık, “ekonomik, siyasi veya kültürel elitlerin hegemonyasındaki kamusal bir etkileşim ve karar alanından açıkça dışlanma etrafında yapılandırılan bir sıkıntıya herkesi dahil etmeye yetecek kadar bulanıklaştırılmasına olanak sağlar” (2010:88). Kısacası popülist eklemlerde “biz”in sınırlarının muğlaklaşması, söylemin hegemonize edilmesini sağlamaktadır.

Sosyalist bir yazım yüzeyinde popüler demokratik siyaset, halkı devrimci sosyalist dönüşümün kolektif öznesi olarak işaretlemek anlamına gelecektir: “Bu zulüm ve soygun düzeni emekçilerin güçlü kollarının ve uzun kararlı bilinçli ve çetin bir mücadelenin sonucu yıkılacaktır” tespiti ve bu tespitin yansıdığı “halkın iktidarı kendi güçlü kollarıyla kurulacaktır” sloganında da görüldüğü gibi Devrimci Yol söyleminde bu işaret oldukça belirgindir: “Ülkemizin gündeminde bulunan devrim anti-emperyalist ve demokratik bir muhtevadadır. Bunu proletaryanın önderliğindeki bütün halkın demokratik iktidarı gerçekleştirecektir” (DY Bildirge). Yapılan devrimci kalkışma çağrısı halkın sahip olduğu devrimci potansiyelin açığa çıkarılması ve tarihsel görevini yerine getirmesi anlamını taşımaktadır. Bu çağrıya yakından baktığımızda düşündüğü ilk şey Marksist üretim ilişkileri analizinin dolaysız sonucu olduğudur: Kapitalist üretim ilişkilerine içsel olan sınıf çelişkinin ortadan kaldırılmasını ve kapitalist toplumsal formasyonun aşılmasını olanaklı kılan devrimci potansiyel, işçi sınıfının üretim ilişkilerindeki konumundan kaynaklanan gücüdür. Bu gücün açığa çıkması sosyalist devrimin olanaklılığını yaratır. Fakat burada üzerine düşünmemiz gereken şey devrimci çağrının muhatabının işçi sınıfı yerine halk olmasıdır. Çünkü bir kavram olarak “halk” sınıfsal konuma ad vermez. Devrimci Yol’da “yoksul/emekçi halk” tamlamasıyla bu boşluk doldurulmaya çalışılmış böylece halkın özneliği atfedilen sınıfsal pozisyonla belirginleşmiştir. İşçi sınıfı merkezli bir siyasal söylem yerine sınıfsal imlerle bezenmiş bir halkçı söyleme başvurularak, işçi sınıfı ideolojisi olarak sosyalizm, işçi sınıfı dışındaki

toplumsal kesimlerin taleplerini kendine eklemeyerek bir eşdeğerlik dizisi yaratır. İşçi sınıfının, ideolojik öncülükten kaynaklanan merkezi rolü korunmakla birlikte bu rolün yarattığı fiili beklentinin farklı toplumsal kesimlere yayıldığı söylenebilir. Böylece Marksizmin işçi sınıfına atfettiği tarihsel devrimci güç potansiyeli de genişletilmektedir. Bu durum, Laclau'nun popülist bir sosyalizm ve halk/sınıflar meselesine ilişkin belirlemeleriyle de paralellik taşımaktadır (1998: 189). Yazara göre, "halk"la sınıflar arasındaki diyalektiğin birinci hareketi sınıfların "halk"ı kendi söylemine eklemesidir, bu eklemleme olmaksızın hegemonyalarını kuramazlar, iktidar blokunun bütünüyle yüzleşmeye çalışan bir sınıfın hegemonyasını kurmak için gerekli eklemlemenin özgül biçimi popülizmdir (1998: 212). Heterojen bir kitlenin toparlayıcı noktası haline gelmek için, "işçi sınıfı", sürekli olarak katı bir işçi sınıfı kökeninin ötesine geçen çeşitli mücadelelerin metaforik merkezi olarak işler (Laclau, 2007: 202). İşçi sınıfının kendi tikelliğini aşarak söylemin metaforik merkezi haline gelmesi, popülist söylemin olanaklılığına işaret eder, işçi sınıfı "kendisinin kısmiliğini evrensellik adına dönüştürmüştür" (2007: 246) ve böylece kısmi bir nesne "bir bütünün parçası değil bütüm olan parça" (2007: 246) haline gelmiştir.

Sonuç olarak, Devrimci Yol'un devrimci özne tasavvuruyla popülist bir eğilim taşıdığını söylemek mümkündür. Devrimci Yol'un kolektif öznesi olan "halk"ın nasıl içeriklendirildiğine yakından bakmak için öncelikle olarak "halk"a eşlik eden nitelemelerden yardım almakta yarar görünmektedir. Yukarıda "yoksul/emekçi" sıfatları ile edildiği anlamdan söz edilmişti, Devrimci Yol dergilerinde yoksul/emekçi yanında halkın sık bitişirildiği niteleme "güç"tür. Güçlü olma hali, Marksist analizde üretici sınıflara atfedilen öznellik konumuyla ilgilidir; üretici sınıfların, üretim ilişkilerindeki konumlarının doğal bir sonucu olarak sahip oldukları dönüştürücü/devrimci potansiyele işaret eder. İşçi sınıfının iktidarını örgütmeye çalışan hareketler için bu potansiyeli görünür kılma çabası da oldukça anlaşılırdır. Bu durumda güçlü halk ile kurulan özdeşlik örgüte halkın tarihsel olarak taşıdığı düşünülen potansiyeli de aktarır. Böylece emekçi halkın güçlü kolları örgütün güçlü kolları haline gelir. "Halkın güçlü kolları" tamaması ise en sık başvurulan kişileştirmelerden biridir. Peki halkın

gücü neden kollarındadır? Devrimci afişlerde gördüğümüz şişkin pazulu erkek işçi resimleri bu konuda hatırlatıcı olacaktır. Murat Belge, tam da bu afişler vesilesiyle gücün kolda toplanması durumunun sosyalist hareketin işçi sınıfına biçtiği rolle ilgili düşünülmesi gerektiğini söyler (1998: 166-67). İşçi sınıfı, devrimi yapacak potansiyel öznedir ancak bu potansiyelin açığa çıkması, sınıfın kendi bilincine ulaşması için bir öncü yapıya ihtiyaç vardır ve bu, hareketin/örgütün/partinin kendisidir. Yani güçlü kollara sahip olan büyük gövdenin kafası partidir. Bunun, SSCB'nin temsil ettiği reel sosyalist anlayışın, öncülük mantığının anlayışının yansıması olduğunu ve bu yansımanın Türkiye'de sosyalist hareketin belirgin yanlarından biri olduğunu söylemek mümkündür.

Devrimci öncü anlayışının dolaysız sonucu "biz" in kuruluşunda bir ikili konum yaratmaktadır. Devrimci Yol dergilerinde biz yukarıda da belirtildiği gibi halk ile başlamaktadır ancak devrimciler ile devam etmektedir. Burada devrimcilerin esas olarak Devrimci Yol militanları olduğu eklenmelidir, sosyalist hareketin diğer sektelerini kapsayan bir anlamı olduğunu söylemek zordur. Karşımızda bir "büyük biz" bir de "küçük biz" durmaktadır. "Büyük biz", devrimin fiziki kuvveti olarak halk; "küçük biz", halkın gücünü açığa çıkaracak olan/bilinçlendirecek/kendisi için mücadeleye atılmasını sağlayacak olan örgüt. Ulaş Tol, *Halkçı Söylem-Sınıf Söylemi* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında bu ikili durumun öznenin belirsizleşmesi anlamına geldiğini belirtmektedir (2001: 41-45). Ancak belirsizlikten ziyade yukarıda da sözü ettiğimiz ideolojik ardyörenin bir sonucu olarak bölünmeden söz etmek daha uygun görünmektedir. Bölünmeyle kastedilen tarihsel görevlere ilişkin bir tasnifin devreye girmesidir: örgüt bilinci, halk fiziki gücü temsil etmektedir. İşlevsel olarak tanımlanabilecek bu bölünme sonucunda ortaya çıkan ikili ise birbirinin üstüne binmiştir: örgüt halk hareketidir, onun içinden çıkmıştır ve yine ona dönmektedir, "en geniş kitle çalışması içinde en dar kadro çalışması"yla bir bölüntüden diğerine geçiş sağlanmaktadır, devrimciler ise zaten "halkın yiğit evlatları"dır ve "emekçi halka layık olma"ya çalışırlar. Bu iki bölüntü arasındaki birlik/özdeşlik devrimci öznenin ta kendisidir.

Popüler Demokratik Eğilimdeki Kesinti: Avangardizm ve Pedantizm

Avangardizmin Türkiye sosyalist hareketin belirgin özelliklerinden biri olduğunu belirtmiştik. “Öncü” ile “kitle” arasındaki mesafe bizi popüler demokratik siyasetin sınırlarına götürmektedir. Mesafenin açılması popülizm ve temsil ilişkisinin problemleri alanına sürükler. Laclau, popülizm, temsil ve demokrasi ilişkisini tartışırken temsilin iki yüzüne dikkat çeker, temsilcinin salt edilgin bir fail olmayıp temsil ettiği çıkara birşeyler eklemek zorunda oluşunu temsilin doğasına bağlar, bu ek tam da temsil sürecinin sonucu olarak değişikliğe uğrayan, temsil edilenin kimliğine yansıtılır, bundan dolayı temsil iki yönlü bir süreçtir: temsil edilenden temsilciye bir hareket ve temsilciden temsil edilene bağıntılı başka bir hareket (2007: 179). Devrimci Yol örneğinde öncü ve kitle arasındaki ilişkiye bakarken temsilciden temsil edilene doğru hareketin niteliği ele alınmalıdır. Bu niteliğin kavranabilmesi için Devrimci Yol dergisinde doğrudan halka dönük olmayıp militanlara, Devrimci Yol’culara seslenen yazılar aydınlatıcı görünmektedir. Çünkü bu yazılarda kadro ve kitle arasındaki ilişkinin nasıl kavrandığına dair önemli ipuçları bulunmaktadır.

Devrimci Yol’un 1 Mayıs 1977 tarihli birinci sayısında yer alan “Kitle Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar” başlıklı yazı bu konuda oldukça verimli bir malzeme vermektedir. Yazı, eğitici olarak çalışma yapan Devrimci Yol militanlarına seslenmekte ve “kitle eğitimi”nin olduğu durumdan daha verimli hale gelebilmesi için tavsiyelerde bulunmaktadır. Verilen ilk tavsiye eğitimcinin kişisel tavrına dikkat etmesidir. “İdeolojik düzeyi düşük” kimselerin, bir siyasi çizgiyi değerlendirirken ideolojik tartışmaları kenara koyarak o siyasi çizgiyi savunan kişinin tavırlarını ölçü olarak aldığı, bu nedenle eğitimcinin giyimi, kullandığı dil, konuşma ve ilişki kurma tarzının son derece önemli olduğu belirtilerek, eğitimcinin normal, sıradan biri gibi giyinmesi istenir: “Sadece eğitimde değil, tüm yaşantısında. Bayanlarda dar elbiseler, erkeklerde uzun saç ve sakal genellikle olumsuz etki yaratmaktadır. Bayanların makyajsız olmaları zorunludur. Konuşmalarda kesin olarak günlük konuşma dili kullanılmalıdır” (DY: 1).

Ardından eğitimin bir alış-veriş olduğu ve çalışmalarda karşılıklılığa önem verilmesi gerektiği söylenmekte ve bu alış-veriş sürecinde “işçilerin ve diğer emekçilerin yalın tavrı ve olaylara yalın yaklaşımı”nın, “eğitimcinin entelektüel eğilimlerini” temizleyeceği vurgulanmaktadır.

Eğitimciye “kitleler üzerinde yüzyıllardır hüküm süren gerici ideolojilerin etkinliğinin birkaç saatlik eğitimle silinmesi” beklenmesi gerektiği, bu nedenle sabırlı olması da salık verilmektedir: “Kitleler belli konuları kavrayamazlarsa sabırla yeniden anlatılmalıdır. Konu, günlük yaşamdan örneklerle, atasözü ve deyimlerle açılmalıdır. Kitleler belli bir şeyi anlamazsa, eğitimci hatayı öncelikle kendisinde aramalıdır. Konuyu daha basitleştirerek, bıkmadan ve kitleyi küçümser bir tavra kesinkes girmeden yeniden anlatmalıdır. Anlayamayan ve soru sorarak anlamadığını belirten kesinkes aptal yerine konmama- lı, küçümsenmemelidir” (DY: 1).

Eğitimciye tavsiyeler “sabırlı olun”la bitmez, eğitimci aynı zamanda saygılı olmalıdır: “kırıcı davranmamalıdır”, eğitimlerde üretim sürecinden, günlük yaşamdan örnekler kullanmalıdır. “Klasik eğitim düzeyi düşük kitlelerin soyutlama ve teorik konuları kavrama alışkanlığı” fazla olmadığından amaç çok fazla teorik konunun kavratılması yerine az fakat temel konuların kavratılması “bol örnekle özümletilmesi” olmalıdır: “Özümletme süreci ise dinleyicileri tartışmaya katmak ve kafalarını zorlamaya alıştırmakla olur (DY: 1).” Anlatılanların uygulanabilmesi az ve önemli konunun en iyi şekilde özümletilmesine bağlı olduğundan, anlatılanlar vakit olduğu kadar dinleyiciye anlatılmalıdır, çünkü “kısa bir sürede mümkün olduğundan fazla şeyden söz edildiğinde, eğitim bittiğinde kitlelerin kafasında fazla bir şey kalmamaktadır” Eğitimin eğitim vermek için alındığı sürekli vurgulanmalıdır. Eğitime belli ölçüde ajitasyon unsuru katılmalı, sınıf düşmanlarının baskıları, bu baskılara karşı direnen devrimcilerin kahramanlıkları anlatılmalıdır. Eğitimler sırasında Türkiye halkının sınıf mücadelesinin anlatılması yoluyla “şanlı tarihimiz” şartlandırılması kırılmalıdır. “Kitleye kesinkes hiçbir zaman yalan söylenmemelidir”. İnançlara gelenek ve göreneklere saygılı olunmalıdır. Diğer mücadele

alanlarında aktif olmayan, kitle mücadelesinin ön saflarında yer almayan bir eğitimcide entelektüellik ve kitle kuyrukçuluğu hastalıkları bir arada görülür” bu nedenle eğitimci savunduğu mücadelede aktif olmalıdır. Özetle: iyi bir eğitici olmak için her şeyden önce iyi bir devrimci olmak gerekir. “Halkla her türlü ilişkilerinde bu noktalara dikkat etmeyen, halka saygı göstermeyen, tüm yaşantısında halktan biri olmayan kişi halk için fedakârlıkta bulunamaz”.

Metnin böyle uzunca aktarılmasının nedeni sosyalist hareketin kadro ve kitle meselesine ilişkin yaygın fikriyatını temsil ettiğinin düşünülmesidir. *Kitle Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar*’ı iki biçimde okuyabiliriz: İlk okuma bizi halkın günlük yaşantısına ve değerlerine gönül indirme, “senin gibilik”³ algısı yaratılmak istenmesi nedeniyle pragmatik bir popülist politikaya götürebilir, hatta yol üzerinde en başta sözünü ettiğimiz, “kitle kuyrukçuluğu” arazıyla malul bir popülizm tartışmasında duraklayabilir. Ancak burada okumanın odak noktasını “halk” ile aynılık çabasına verilen önemin bir adım öncesine kaydırarak, hâlihazırda aynı olmama durumu üzerine düşünmek gerekir. Kadroların giyim kuşamından günlük yaşamına, dili kullanımından ifade biçimlerine kadar “olmadığı gibi” yani halktan, sıradan biri gibi olması istenir. Peki, kendini dönüştüreceği halk karşımıza nasıl çıkmaktadır? Gerici ideolojilerin etkisi altında, kavrama yeteneği zayıf, soyutlama ve teorik konuları kavrama alışkanlığı fazla olmayan kısacası, zihinsel melekeleri güçsüz adeta çocuklaştırılmış bir halk. Devrimcilere ilişkin tahayyül de anlatmak, kavratmak, özümsetmek, hayatın ve mücadelenin her alanında örnek olmakla sınırlı değildir.

Devrimciler, -ki bu daha önce de belirtildiği gibi Devrimci Yol militanları anlamına gelmektedir- hemen her konuda çeşitli görev ve sorumlulukla yüklenmiştir. Siyasi eylemi örgütleyebilen yetenekli kişiler olarak kadrolar, “kitleleri devrim için, devrimci eylem içinde eğitecek, doğru devrimci sloganları onlara taşıyacak, onlardan devrimin yararına şeyleri öğrenerek anlaşılır biçimde tekrar onlara suna-

3 Terim Ulaş Tol’un Halkçı Söylem-Sınıf Söylemi başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmasından, s. 81.

cak” yeteneklere sahip olmalıdır (DG: 14). Bu yeteneklerin kazanılması ise hareket içinde kadro eğitimine ağırlık verilerek mümkün olmaktadır. Görüldüğü gibi kadro eğitimi, kitle eğitimi gibi düzey farklılıkları içermekle birlikte devrimci faaliyet neredeyse süreğen bir eğitim alma/verme süreci olarak tasarlanmaktadır. Eğitimin ise yalnızca ideolojik ve politik konuları kapsadığını düşünmek yanlış olur. *Devrimci Gençlik* dergisinin 12. sayısında yer alan *Saflarımızda Hatalı Eğitimli Düzeltelim* başlıklı yazıda örneğini bulduğumuz biçimde hemen her konuda devrimcilerin ne yapacağı/yapmayacağı üzerine görüş deklare edilmiştir. “Devrimci davranış biçimleri hakkındaki kurallar”ı içeren bu metin “proleter devrimci olmaya kararlı arkadaşlar ne yapmalıdırlar?” sorusuna ayrıntılı ve açık bir yanıt sunmaktadır. Hareket saflarında siyasi yozlaşmaya ve çürümeye tekabül eden liberalizm ile Mao’nun tariflediği “başlıca tipleri” üzerinden mücadele etmeyi hedeflemektedir. Liberalizmin başlıca tipleri şunlardır: Devrimci ilişkilerin yerine “ahbap çavuşluk”, dedikoduculuk, gevezelik, ayaklı gazete olmak, hava attırmak, bozgunculuk, hata karşısında peygamber tavrı, dar pratikçilik, pasifizm (siyasi kararsızlık ve sorumsuzluk), küçük işleri küçümsemek, inisiyatif kullanmamak, verimli olmamak, disiplinsizlik, okul şovenizmi, şehir şovenizmi, lüks harcamalarda bulunmak, kariyerizm, hot zotculuk, içki içmek, filtreli sigara içmek, lümpence tavırlar takınmak... (DG: 12). Tüm bu küçük burjuva burjuva alışkanlıklardan uzaklaşan/uzaklaşmaya çabalayan devrimci “halka layık olacak”tır.

Eğitim çalışmaları ve seminerler yoluyla süren siyasal eğitimin yanında hangi sigaranın içilip ne giyileceğine dek hemen her konuda doğru/yanlış listeleri barındıran yazılarla sınırsız bir öğrenme süreciyle karşı karşıyayız. Bu süreçte başat olan Marksist-Leninist teori ve onun güncel politikaya tahvilidir. Ancak gördüğümüz gibi bununla yetinilmemektedir. Eğitime/öğretme çabasının yansıdığı bu metinlerde satır aralarındaki ya da açık eğilim ve öneriler, hareket ve halk arasındaki açıklığa işaret ettiğinden popülizmin sınırına yaklaştığımızı düşündürmektedir. Popülizm, “tam da ‘halkla kaynaşmayı’, ‘halkla özdeşleşmeyi’ telaffuz ederken, önder ile kitlesi ya da ‘tarafтары’ arasında da bir yarık yaratır” (Erdoğan, 2007: 271). Kolektif öznellik konumuna

çağrılan halkın, pedagojik uğraş içinde kazandığı kimlik popülizm ve elitizm arasındaki bitişme noktasına ışık tutmaktadır. Daha işe başlar-ken, halka ilişkin tasarımdan yola çıkacağımızı söylemiştik. Bir tasarımdan söz etmenin kendisi aynı anda “tasarlayan” bir iktidardan söz etmek anlamına gelmektedir. İktidarın, tasarladığı ve özneliğe çağırdığı kolektif gövde ile kurduğu ilişkinin niteliği ise bize söylemin popüler demokratik mahiyetine ilişkin fikir verir.

Verili toplumsal formasyonu yıkmak ve yeniden kurmak üzere özneliğe çağrılan “halk” a dönük pedagojik uğraşın merkeziliği, örgüt- le halk arasındaki özdeşliği bozarak popülist eğilimi kesintiye uğrat- maktadır. Bu kesintiyi iki nedene bağlamak mümkün görünmektedir. İlki daha önce de altı çizildiği gibi Leninist öncü anlayışıdır. Tıpkı ardılı olduğu THKP-C gibi dönemin sosyalist kümelenmesi içinde Çin/Sovyet kutuplarına bağlanmayı reddetmesine rağmen, Sovyetik etkinin temel paradoksu olarak işaretlenen öncü/kitle arasındaki yarı- ğın kapatılmasında, Devrimci Yol’un görelî olarak gevşek ve federatif örgütlenme formu da yetersiz kalmıştır. Devrimci Yol kendisini bir işçi sınıfı partisi olarak ilan etmese ve Leninist tarzda örgütlenmiş bir işçi sınıfı partisi yaratmayı ancak hedef olarak belirlese de Marksizmin Leninist varyantına sıkıca bağlanmıştır. Lenin’in, *Iskra*’nın⁴ örgütlen- mesi ve işleyişi üzerine söyleyip yazdıklarına, ajitasyon ve propagan- da, siyasal eğitim ve işçi sınıfının bilincinin yükseltilmesi konusundaki görüşlerini hatırlamak sözü edilen bağlantıyı görmeyi kolaylaştıracak- tır.

Lenin, “en geniş siyasal ajitasyonun” ve her yönlü siyasal teşhirin yürütülmesinin gerçek bir sosyal-demokrat eylem için mutlak olarak zorunlu olduğunu ve bu sonuca işçi sınıfının en ivedi gereksiniminin,

4 *Iskra* (Kıvılcım), Lenin’in 1900 yılında kurmuş olduğu, bütün Rusya için ilk illegal gazetedir. *Iskra*’nın ilk sayısı 11 Aralık 1900’de Leipzig’de, daha sonra Münih’te, Temmuz 1902’den sonra Londra’da ve 1903 ilkyazından itibaren Cenevre’de yayınlanmıştır. *Iskra*’nın yazı kurulunda, V.I. Lenin, G.V. Plehanov, Y.O. Martov, P.B. Akselrod, A.N. Potresov ve V.I. Zasuliç vardır. 1901 ilkyazından itibaren N.K. Krupskaya, yazı kurulu sekreteri olmuş aynı zamanda gazetenin Rusya’daki sosyal demokratlarla yazışmalarını yönetmiştir. 1902 yılında toplanan RSDİP II. Kongresi *Iskra*’yı RSDİP’in merkezi organı olarak kabul etmiştir.

siyasal bilgi ve siyasal eğitim olduğu konusundaki tespitinden vardığı ifade etmektedir (1998: 89). İşçi sınıfının siyasal bilincinin geliştirilmesi konusunda bir fikir birliği vardır ancak Lenin'e göre asıl tartışma bunun nasıl yapılacağıdır. Lenin'in nasıl sorusuna verdiği cevap açıktır: İşçi sınıfına bilinç dışarıdan götürülecektir (1998: 89). İktisadi savaşım, işçileri, yalnızca hükümetin işçi sınıfına karşı tutumunu kavramaya yöneltir, iktisadi savaşımın sınırları içerisinde kalındığı süreçte bir savaşıma siyasal bir nitelik kazandırılmaz, siyasal sınıf bilinci, işçilere ancak iktisadi savaşım alanının dışından, işçilerle işveren alanının dışından verilebilir (1998: 89-90). Siyasal ajitasyon ve siyasal teşhir yoluyla kapsamlı bir siyasal eğitim "Marksizmin kasıtlı ya da kasıtsız çarpıtılmasına hiç ödün vermeden, bütün alanları kapsayan siyasal ajitasyon, tüm halk adına hükümete karşı saldırıyı, proletaryanın devrimci eğitimini ve siyasal bağımsızlığının korunmasını, işçi sınıfının iktisadi savaşımına kılavuzluğu" parti yürütecektir (1998: 101). Lenin'e göre "eğer işçiler, hangi sınıfı etkiliyor olursa olsun, zorbalık, baskı, zor ve suistimalin her türlüüne karşı sosyal demokrat açıdan tepki göstermede *eğitilmemişlerse*⁵ gerçek bir siyasal bilinç olmaz" (1998: 80).

Eğer işçiler, öteki toplumsal sınıfların her birini, entelektüel, moral ve siyasal yaşamlarının bütün belirtilerinde gözleyebilmek için somut ve herşeyden önce güncel siyasal olgular ve olaylardan yararlanmasını öğrenmezlerse, eğer materyalist tahlil ve ölçütleri, nüfusun bütün sınıflarının, katmanlarının ve gruplarının yaşam ve eylemlerinin bütün yönlerine pratik olarak uygulamayı öğrenmezlerse, çalışan yığınların bilinci gerçek bir sınıf bilinci olamaz (Lenin, 1998: 79-80).

Lenin'e göre, yığınları devrimci eylem bakımından eğitmenin zorunlu ve temel önkoşulu kapsamlı siyasal teşhirdir. Görüleceği gibi Lenin işçi sınıfının siyasal bilinci edinmesi sürecinde eğitim/ öğrenme sorununa belirgin biçimde dikkat çekmektedir. Ancak Lenin'in, siyasal ajitasyon, siyasal teşhir ve sınıf bilinci konusunda bu vurgusunun yanında, partinin görevi/ yayın organı ve siyasal teşhirin nasıl yapılacağı konusunda "ekonomist"lerle girdiği tartışmada "pedagoji" mese-

5 İtalikler bana ait.

lesi üzerinde ayrıca durduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Lenin'e göre, ekonomistlerin "pedagoji" hatırlatmaları gerici bir siyasal niteliğe sahiptir çünkü birinci ve en önemli görev "parti eylemi bakımından aydın devrimcilerle aynı düzeyde olan işçi sınıfı devrimcilerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmak"tır (1998: 142). Devrimcilerin görevi "çalışan yığınların" / "ortalama işçi"nin düzeyine inmek değil işçileri devrimcilerin düzeyine yükseltmektir (1998: 142-143). Lenin'in kendi sözlerini aktararak bu konudaki eleştirel tutumunu daha açık görmek mümkündür:

İşçiler için kolay anlaşılır yazının ve özellikle de geri kalmış işçiler için kolay anlaşılır (ama elbette ki kaba değil) yazının gereğini yadımıyorum. Ama beni üzen şey, pedagojinin, siyaset ve örgüt sorunlarıyla böyle durmadan birbirine karıştırılmasıdır. "Ortalama işçi"yle bu kadar ilgilenen sizler [ekonomistler], işçi sınıfı siyasetini ya da işçi sınıfı örgütlenmesini tartışırken onlara *tepeden bakmayı* istemekle aslında işçilere hakaret etmektesiniz baylar. Ciddi şeylerden ciddi biçimde sözedin; pedagojiyi pedagoğlara bırakın, siyasetçilere ve örgütçülere değil! (1998: 143).

Lenin'e göre "siyaset" ve "örgüt" sorunları kendi başlarına öylesine ciddidir ki ancak çok ciddi biçimde ele alınabilir, işçiler, üniversite öğrencileri ve liseliler bu sorunları kendileriyle tartışabilmek için eğitilebilir ve eğitilmelidir ancak bu sorunlar ele alındığı anda, bunlara gerçek yanıtlar verilmelidir, "geriye çarkedip 'ortalama'dan ve 'yığınlar'dan medet" umulmamalı, gereksiz cümleler ya da eğlendirici fıkralarla durumu geçiştirmeye kalkılmamalıdır (1998: 143). Görüldüğü Lenin, işçi sınıfının devrimci eylemi için siyasal eğitimi konusundaki vurguyu, bunu bir pedagojik uğraşı haline getirmemek noktasındaki uyarısıyla birlikte yapmaktadır. Ele alınan örneklerde ise bu uyarının gözden kaçtığını söylemek gerekmektedir. Hemen burada Belge'nin bir tespitini hatırlamak yerinde olacaktır: Türkiye'de sosyalizmin Marksist versiyonu esas olarak Leninisttir, Marx buraya Lenin kanalıyla gelmiş ama yaygın olarak Lenin de Stalin'den süzölmüştür (2007). Bu nedenle Türkiye'de Leninist bir siyasal hattı anlamaya çalışırken, SSCB ve temsil ettiği reel sosyalist anlayışın etkisini tartışma dışı bırakmak mümkün görünmemektedir.

İkinci nedenin ise Türkiye'ye özgülük arz ettiği söylenebilir: Sosyalist hareketin Kemalizm'le rabitası. Bu çalışmada Türkiye sosyalist hareketinin tarihinin kimi dönemeçlerinde Kemalizm'le yol arkadaşlığı etmesi ya da politik düzeyde geliştirilen argümanların Kemalizm'den aldığı gıda konu edilmeyecektir. Sosyalist hareketin popülist uğrağındaki kesinti ile Kemalizm ilişkisinde dikkatimizi siyasal kültür meselesine kaydırmak gerekmektedir. Çünkü "(p)opülizm, liberalizm, muhafazakarlık, komünizm, sosyalizm gibi başka tiplerle karşılaştırılabilecek bir ideoloji ya da organizasyon tipi değildir, fakat ideoloji göstergesi oldukça farklı hareketlerde mevcut olan, politik kültürün bir parçasıdır" (Wonsley'den akt. Laclau, 2007: 28).

Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi ideolojisi olan Kemalizm'in altı temel prensibinden biri halkçılık olsa da, erken cumhuriyet döneminden bugüne popüler demokratik bir siyasal gelenek tesis edildiğini söylemek mümkün değildir. 1920'lerden itibaren Kemalist seçkinler için halk romantik bir kavram olarak karşımıza çıkar ve etki alanı genişleyen halkçılık, hükümet etmek, "halkı, halk için, halka rağmen" yönetmek anlamını taşımaktadır (Çelik, 2007: 77). Kendini geleneksel olarak "halka rağmen" de olsa halkın temsilcisi ya da kurtarıcısı sayan, dolayısıyla eylemlerinin meşruluğundan şüphe duymayan asker-bürokrat elit, Kurtuluş Savaşı'na atfedilmek istenen anti-emperyalist misyonu, bağımsızlığı, milli egemenliği, Millet Meclisi'nde vücut bulan temsiliyeti, ulusal kalkınma ve tabii Türk halkının aydınlanma ideallerini popülist söylem aracılığıyla bir siyasal dönüşüm projesi olarak uygulamaya koymuştur (Bora ve Canefe, 2002: 637). Nur Betül Çelik, Kemalizmin siyasal projesinin bir yandan Cumhuriyet'e, ulusal egemenlik ülküsünü en iyi uygulayan ve temsil eden yönetim biçimi olarak bağlanırken, öte yandan Cumhuriyet'i her tür tehdide karşı korumak adına halkın karar alma süreçlerine katılımını engelleyen politikalar önermekten geri durmadığını ve bu söylem içinde halkın, hem bir takım saf değerlerin taşıyıcısı olarak romantikçe yüceltildiğini, hem de yine romantik bir tavırla her türden gerici (irticacı), rejim karşıtı, komplocu faaliyetlerin kaynağı olarak yadsındığını belirtiyor (2007: 78). Tanıl Bora ve Nergis Canefe, Cumhuriyet'in kuruluş döneminin halkçılığının bir milli-popülizm olduğunu belirler ve ekler, bu

halkçılık, halkı millileştirdiği ölçüde, millet olma iradesini ve performansını gösterdiği ölçüde geçerli sayar, millileştiremediği oranda, halk muğlaklıklarının, tekinsizliklerinin olumsuz yüzünü gösterecektir (639). Yazarlar, Çelik'in de işaret ettiği gerilimle ilişkili düşünebileceğimiz şu soruyu sorarlar: “Kemalist milliyetçilikteki bu halk-millet gerilimini, popülist ideolojilerin paradoksal elitizminin bir ifadesi olarak görebilir miyiz?” (639). Çelik, bu soruya cevaben düşünebileceğimiz ve elitist tavrı onaylayan şu belirlemeyi yapar: “Resmi ideolojinin ulusal ilerleme ve muasırlaşma hedefleri açısından yadsımanın yarattığı paradoksun ise aydınlara/seçkinlere biçilen rolle aşılmaya çalışıldığı söylenebilir” (78). Böylece rejimin siyasal katılım konusunda sahip olduğu araz pedantizmle kronikleştiği söylenebilir. Elbette 1920'lerden 1970'lere gelene dek Türkiye'deki hâkim siyasal paradigmanın aynı kaldığını düşünmek doğru değildir. Ancak tek parti döneminin sözünü ettiğimiz seçkin, pedantik ve vesayetçi yanı Türkiye'de siyasal kültüre kaydedilmiş nitelikler olageldiğini iddia etmek mümkündür. Devrimci siyasal söylem verili olanla arasında antagonistik bir sınır kurarak, yerinden etme/yeniden kurma stratejisi üzerine inşa edilmiş olsa da içine doğduğu siyasal kültür ve zihniyet dünyasından tamamen azade olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Türkiye sosyalist hareketine resmi ideolojiden kalan bakiye ise bu pedantizm ve vesayetçi damardır. Öyle ki hareketin dili de bu damardan beslenerek gelişmiştir ve “resmi politik dilden veya resmi kamusal dilden yapısal olarak ayrışabilmiş değildir” (Bora, 2000: 140). Türkiye'de sol politikanın dili, “birlikte düşünme'yi kışkırtmayan, bu nedenle sesli düşün payı taşımayan, nihai bilgiye daima vakıf, birlikte aydınlanmacı değil hep aydınlatıcı bir dildir” (Bora, 2000: 140). Genelde Türkiye sosyalist hareketinin, özelde ise Devrimci Yol'un resmi siyasal paradigma ile olan bu rabatası popüler demokratik eğilimin önünde duraklatıcı bir etkiye bulunmuştur.

Popülist Eklemlenmenin İki Dügümü: Toplumsal Değerler ve Kültürel Pratikler

Öncü anlayış ile ilgiyi tartışmaya başlarken, Laclau'nun temsil ilişkisinde tespit ettiği iki hareketten ilkinde, temsilciden temsil edilene

doğru akıma bakmak gerektiğini belirtmiştik. Şimdi ise birinci ile aynı anda var olan ikinci cereyana bakarak sosyalist hareketin popüler olandan hangi noktalarda beslendiğine ve bu beslenmenin popüler demokratik eğilimin gelişmesine nasıl katkıda bulunduğuna ilişkin birkaç küçük not düşebiliriz. Sosyalist hareketle popüler olan arasındaki iki düğüm noktası toplumsal değerler ve kültürel pratiklerdir.

“Her toplumda, bazı simgelerde, kendi politik eklemleme biçimlerinden bağımsız olarak billurlaşan statüko karşıtı ham duyguların bir deposu vardır ve bir söyleme ya da seferberliğe “popülist” dediğimizde sezgiyle algıladığımız bunların mevcudiyetidir” (Laclau, 2007: 142). Laclau’nun bu tespiti bize, Türkiye sosyalist hareketinin bütününde hemen her vesileyle geçmişteki halk isyanlarına yaptığı göndermeleri hatırlatmaktadır. Pir Sultan Abdal, Şeyh Bedrettin gibi dönemde statüko karşıtı olmuş direniş figürleri güncelleştirilir ve sahiplenilir. Bu güncelleştirmenin bir sonucu olarak, bir yandan halkın tarihi bir direniş/başkaldırı tarihi olarak yazılır, isyan ve direniş geleneksel bir unsur haline gelir, halka isyancı karakteri hatırlatılır. Diğer yandan, hareketin kendisi, bu isyan geleneğinin içine yerleşip popülerleşir ve gelenekle bağlanır.

Türkiye’de sosyalist hareketi Laclau’nun sözünü ettiği bu anti-statükocu simgesel unsurları kendine devşirerek değer sistemi ve kültürel pratik dizisi edinmiştir. Namus, fedakarlık, yiğitlik gibi temel ahlaki değerlerin taşıyıcısı analar, bacılar ve yiğit evlatlar olan devrimciler, devrim yolunda ölmeyi göze alma, şehitlik mertebesinin yüceltilmesi ile geleneksel toplumsal değerlerle uyum içindedir. Geleneksel toplumsal norm ve uyuşmaların yeniden içeriklendirilerek kısmi anlam kaydırmaları yoluyla –örneğin, şehitlik mertebesinin İslami motiflerinden uzaklaştırılarak dünyevileştirilmesi söz konusudur ancak bu şahadetin sağladığı “kutsal mücadele” algısının değişmesi anlamına gelmemektedir- hareketin normlar ve değerler seti haline geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu özdeşliğin sonucu ise özellikle ahlak etrafındaki muhafazakâr değerlerin, maşizmin ve erkek dilinin yerleşik hale gelmesidir.

Popüler kültürel unsurların, hareketin söyleminin yerleşik bir unsuru olduğunu da eklemek gerekir. Bu durum, kılık-kıyafet, müzik, dans ve estetik formlar aracılığıyla gündelik hayat pratiğinin içinde yapılaşmıştır. Hareket, halk türküsü dinleyen, argümanlarını halk deyişleriyle örnekleyen, giyim kuşamında halktan biri gibi görünen, halkın yiğit evlatları”ndan oluşur. “Devrimci Yol’da kılık kıyafet konusunda halka ters düşmemesi konusunda bir hassasiyet vardır. Hatta gecekondü mahallelerinde faaliyet gösteren devrimci kadınlar şalvar giyer ve makyaj yapmaz. Devrimcilerin çalıştıkları “bölge halkı”yla Cuma namazına gittikleri de vakidir” (Erdoğan, 2007: 266). Ertuğrul Kürkcü de dönemin sosyalist hareketinin giyim kuşamını betimlerken popüler kültürden devralınan bıyığın altını çizer:

Fransa ve ABD örneğinden esinlenerek giydikleri dik yakalı kazakları ve kadife pantolonları ile kravat ve takım elbisenin dışavurduğu kurulu düzenin totaliter eşbiçimliliğine karşı bir tavrı geliştirmiş oluyorlardı. Kış aylarında ‘Che’nin parkasını ve eskicilerden satın alınan askeri botları üstlerine geçirmeleri onları gerçek bir savaşçı değilse de ‘savaşçı’ kılığına sokuyordu. Bu ‘uluslararası’ simgeleri popüler kültürden devralınan traşlanmamış Alevi bıyıkları tamamladı. ... Türkiye üniversiteleri ilk bakışta bu kılık-kıyafetle ayırt edilebilen ama ne gerçek ‘gerilla’, ne de ‘liberter’ olmayan bir ‘devrimciler’ kitlesi ile dolmuştu (1988: 2107).

Belge, Türkiye’de Marksizmin toplumsal değerler ve kültürel pratiklerle kurduğu özdeşliği değerlendirirken, Türkiye’deki özgül kapitalistleşme sürecinin bir sonucu olarak feodal kökenli ideolojilerin veya politik kurumsal yapının uzun ömürlü olduğunu ve kapitalistleşen toplumun yeni ürettiği değer anlayışlarıyla eklemlendiği kadar, bu tür toplumlarda yetişen sosyalist militanların ahlak anlayışıyla da eklemlendiğini belirtir (2007: 110). Bu sonucun Türkiye’de Marksizmin ulusal sorunlar, ulusal gelenek, görenek ve tavırlarla özdeşleşerek *millileştirmeye* işaret ettiğini belirtir ve bunu devrimci hareketin kendini gündelik hayatta kurmasında ortaya çıkan aksaklık olarak işaretler. Oysa yapılması gereken, Marksizmi insani davranış biçimleri kümesine uygulanacak bir eleştiri ölçütü ve süzgeci olarak kullanarak, varolan öğeleri, daha eşitlikçi, daha demokratik, daha kapsayıcı bir yönde muhafaza, elemek ve belli bir yetersizlik durumunda da yeni öğeler

oluşturarak Marksizmi *yerleştirmek* (2007: 111-13). Geleneksel değer, norm ve kültürel pratiklerle hareket arasındaki temasın kuvveti dönemin sosyalist hareketinin radikal / kökten bir toplumsal eleştiriye sahip olmaması ile bağlantılı düşünülebilir. Ahlak, kültür, estetik, gündelik yaşam gibi konularda hiç tartışma yapılmadığı ve önerilerde bulunulmadığını söylemek doğru olmaz ancak bunlar hareketin asli tartışmalarından değildir. Dolayısıyla bu konuda üretilemeyen sözün boşluğu halka içsel olanın güncelleştirilmesi ve tadil edilmesi yoluyla doldurulmuştur. Halkın değerlerine sarmalanan bir hareket olma özelliği kazanması onun popülist damarını güçlendirmiş ancak sosyalizm fikrinin yeni toplum/yeni insan tahayyülünden de uzaklaşmasına neden olmuştur.

Sonuç Yerine

Devrimci Yol aracılığıyla Türkiye’de sosyalizm ve popülizm ilişkisine dair yapmaya çalıştığımız bu akıl yürütmenin ilk ve en kestirme sonucu, 1970’lerin sonunda, popüler demokratik bir söylem olarak popülizmin kendisine değil, bu hatta doğru bir meyle rastlamış olduğumuzdur. Azınlığın çoğunluk üzerindeki her türlü iktidarını alaşağı ederek, çoğunluğun kendisini geçici bir iktidar olarak örgütlemesi anlamıyla sosyalizm, popüler demokratik bir siyasal söylemin (özyönetim anlamında katılım, gündelik hayata ilişkin tüm sorun alanlarının politik seferberliğe konu edilmesi ve bunların dolaysız sonucu olarak, siyaset yapmaya muktedirlik sorunu da dâhil olmak üzere, politik olana ilişkin mevcut sınırların yerinden edilmesi anlamında) en olanaklı olduğu yüzey olarak karşımızda durmaya devam ediyor. Ne var ki dönüp geriye baktığımızda gördüğümüz, Devrimci Yol’un örgütsel formu, kimi politik önermeleri (Direniş Komiteleri), ve pratikleri (Fatsa) bu eklemlemeyi olanaklı kılmış olmakla birlikte, ideolojik ve kültürel etkiler bu olanağı gerçeğe dönüştürme sürecini tıkamıştır.

1970’lerden bugüne Türkiye’de de, sosyalist harekette de çok şey değişmiştir. Her şeyden önce bir milat olarak 12 Eylül askeri darbesi belki de bu çalışma vesilesiyle okuduğumuz yazıları yazanlar ya da dergilerin hazırlanmasını/basılmasını/dağıtılmasını sağlayanlardan

bazıları da dâhil olmak üzere dönemin sosyalist militanlarının bir kısmını fiziken tasfiye etmiştir. Dahası üzerinden geçen 30 yılda, sosyalist hareketin önemli bir kısmı da kendi tarihine eleştirel bir konum alarak, geçmiş değerlendirmeleri yapmış, ideolojik, politik ve örgütsel düzeylerde yeniden yapılanmanın yollarını aramıştır. Bu arayışa rağmen popüler demokratik bir örgütlenme, retorik ve argümantasyon geliştirilebildiğini söylemek zordur. Sosyalist söylemin hegemonik etkisini artırabilmesi üzerine düşünürken bu yokluk halinin altını çizerek, Marksizmi, ulusal çıkar, görev, gelenek ve kültürle özdeşleştirerek “milli”liğin tehlikeli sularına dalmadan fakat yerlileştirerek, popüleri-ze ederek, bir siyasal hareketliliğin motivasyonu haline getirmenin olanaklarını araştırmak anlamı görünmektedir.

Kaynakça

- Arditi, Benjamin (2010). *Liberalizmin Kıyılarında Siyaset*. Çev., Emine Ayhan. İstanbul: Metis.
- Belge, Murat (2007). “Türkiye’de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*. Murat Gültekingil (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 19-48.
- Belge, Murat (1998). *Edebiyat Üstüne Yazılar*. İstanbul: İletişim.
- Belge, Murat (1998). “Sol”. *Geçiş Sürecinde Türkiye*. Irvin Cemil Schick ve Ertuğrul Ahmet Tonak (der.) içinde. İstanbul: Belge. 159-188.
- Belge, Murat (2007). “Marksizmin “Millileşmesi” mi, “Yerlileşmesi” mi”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*. Murat Gültekingil (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 105-113.
- Bireşim Yayınları (1997). *Emperyalizme ve Oligarşiye Karşı Devrimci Gençlik’ten Seçmeler*. İstanbul.
- Bora, Tanıl (2000). “Sol Politika Dili Üzerine Düşünceler”. *Yeni Bir Sol Tahayyül İçin*. Tanıl Bora (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 135-146.
- Bora, Tanıl ve Canefe, Nergis (2002). “Türkiye’de Popülist Milliyetçilik”. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 635-662

- Çelik, Nur Betül (2007). "Kemalizm: Hegemonik Bir Söylem". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm*. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (der) içinde. İstanbul: İletişim. 75-92.
- Devrim Dergisi Yayınları (2006). *THKP-C ve Devrimci Yol'dan Bugüne Geçmiş Değerlendirmesi, Bu Tarih Bizim*, İstanbul.
- Devrimci Yol, Bildirge II
- Erdoğan, Necmi (2007). "1970'lerde Sol Popülizm Üzerine Notlar". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol*. Murat Gültekingil (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 262-274.
- Kürkçü, Ertuğrul (1988). "'68'le Gelen", *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*. Cilt. 7. İstanbul: İletişim. 2106-2107.
- Laclau, Ernesto (1998). *İdeoloji ve Politika*. Çev., Hüseyin Arıca. İstanbul: Belge.
- Laclau, Ernesto (2007). *Popülist Akıl Üzerine*. Çev., Nur Betül Çelik. Ankara: Epos.
- Lenin, Vladimir İlyiç (1998). *Ne Yapmalı*. Çev., Muzaffer İlhan Erdost. Ankara: Sol.
- Müftüoğlu, Oğuzhan (1988). "Devrimci Yol Üzerine Notlar". *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*. Cilt. 7. İstanbul: İletişim. 2250-2253.
- Pekdemir, Melih (2007). "Devrimci Yol". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol*. Murat Gültekingil (der.) içinde. İstanbul: İletişim. 743-779.
- Taggart, Paul (2004). *Popülizm*. Çev., Barış Yıldırım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Tol, Ulaş (2001). *Halkçı Söylem-Sınıf Söylemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.